

»Venerunt de plateis, et vicis gentes. Veniant de sepibus haeretici:
 »hic inueniunt pacem. Nam qui construunt sepes, diuisiones quae-
 »runt. Trahantur a sepibus, euellantur ab spinis. In sepibus hae-
 »serunt, cogi nolunt. Voluntate iniquiunt nostra intremus. Non hoc
 »Dominus imperauit: coge, inquit, intrare. Foris inuenitur ne-
 »cessitas, nascitur intus voluntas.« Igitur Augustino docente, hae-
 »retici, et apostatae, si ad fidem, ac Ecclesiam redire recusant, poe-
 »nis etiam temporalibus coercendi sunt.

Augustinum autem sequitur S. Thomas, (21) ubi postquam do-
 cuit, infideles, qui numquam fidem susceperunt, non esse compellendos vt credant, subiungit: »alii vero sunt infideles, qui quan-
 »doque fidem susceperunt, et eam profitentur, sicut haeretici, et
 »quicumque apostatae; et tales sunt etiam corporaliter compellen-
 »di, vt impleant quod promiserunt, et teneant, quod semel sus-
 »ceperunt.«

COROLLARIVM.

Quae autem in primae adserptionis probationem diximus, subin-
 ferre praeterea videntur, christianos Principes nullum ius habere in-
 fideles non subditos compellendi ad fidem, neque puniendi peccata
 illorum, quae cum naturae lege pugnant. Enim si subditos infideles
 non baptizatos non possunt christiani Principes compellere ad fi-
 dem suscipiendam, multo minus infideles non subditos: et sicut sub-
 ditos non possunt punire ob peccata contra naturae legem patrata,
 priusquam legem ferant, nec poterunt punire non subditos, quos
 non valent obligare ad aliquam legem iam latam adimplendam.

Nec facit quod Sepulueda dicit: nimirum, filios Israel, Deo iu-
 bente, bella contra Chanaanos gessisse, eosque occidisse propter
 idololatriam, similiter et plurimas alias infidelium nationes. Nam Is-
 raelitae speciale Dei mandatum habuere, qui quum sit omnium Do-
 minus, voluit media illarum gentium internatione tradere Israe-
 litis earum posesiones: ideoque hoc illis licitum fuit. Ast circa E-
 uangelii promulgationem oppositum Deus gentibus disposuit, vt dic-
 tum supra est.

Nec etiam obest dicere; quod si Hispaniae nostrae Rex mo-
 do Africanos inuaderet, eosque feliciori euentu ac anteacta habuit
 expeditio, vinceret, eosdem punire posset propter peccata antea

com-

(21) Secunda Sec. quaest. x. art. 8.

commissa. Siquidem posset vtique eos punire, non quidem ob pec-
 cata infidelitatis, vel contra legem naturae patrata, sed propter com-
 missa contra Regni sui iura; vel tanquam iniustos usurpatores regio-
 rum, quae quondam sub iurisdictione christianorum Principum fuere.

CAPVT VII.

Contraria his adserptionibus momenta adducit, et diluit.

Religiose, et vtiliter facere christianos Principes infideles subditos
 compellentes, vt fidem christianam amplectantur, Ioannes Duns Sco-
 tus docuit. (1) Hanc autem sequuti sunt Gabriel Sepulueda Chro-
 nista Caroli V. alique pauci. Qui doctrinae apta consequitione ten-
 uerunt quoque, posse Principes christianos infideles, etiam non
 subditos ad fidem compellere, et eorumdem contra naturae legem
 peccata punire. Quin et posse eosdem sui bonis, et dominio ex-
 poliare Hostiensis, et Harmacanus existimarunt, putantes fidem di-
 uinam esse fundamentum domini; proindeque qui fide carent, et ca-
 rere dominio.

Quibus autem momentis opiniones istas communiunt? His sci-
 licet: I. : Lucae XIII. legitur: hominem, qui fecit coenam magnam,
 quum deessent conuiuae, qui replerent mensam, seruo praecipisse
 dicentem: »exi in vias, et sepes, et compelle intrare.« At hi, qui
 sunt in viis et sepibus, gentilis populus sunt, sicut qui in plateis,
 et vicis, populus iudaicus: compelli igitur Gentiles ad fidem, et Ec-
 clesiam possunt.

II. : saepe Deus minis, et terroribus aliquos ad fidem induxit; vt
 Saulum, Act. IX. Quo exemplo vtitur Augustinus, vt doceat, (2)
 infideles prius lenitate traxisse, nimirum praedicatione, et miracu-
 lis; postea tamen, quum huiusmodi non prodessent, terroribus com-
 pulsisse.

III. : omnes tenentur euangelicam legem suscipere: ergo omnes
 etiam ad eam suscipiendam compelli a Principibus possunt: sicut qui
 eam semel susceperunt, ad eam seruandam. Accedit: quod possunt
 Principes in sua ditione leges condere erga Dei cultum, quae non
 sint legi naturae contrariae: Possunt insuper humanas leges condere,
 atque ad has seruandas suos compellere subditos: igitur et possunt

Aaa 2

suis

(1) In III. Sent. dist. 4. q. ult. (2) Epist. nunc CLXXXV.

suis subditis praecipere, vt Euangelii legem seruent.

IV: Constantinus Magnus iure a scriptoribus laudatur, quod idolorum templa deleuerit. Item Carolus Magnus, quod Saxones, et Saracenos ad fidem compulerit. Et Ferdinandus, et Elisabetha Hispaniarum Reges, quod Mahumedanos, ac Iudaeos e suis Regnis expulerint; quod nolent ad fidem venire: imo maior Mauris vis illata; nam praecipuum eis est, vt si per mare abire vellent, non alia via abirent, nisi per mare Cantabriae: si autem per terram, per Pirenaeos montes.

V: infidelium ad fidem compulsio, nec ex se mala habetur, et ex ea plurima consequuntur bona. Quidam enim fidem suscipiunt, qui nunquam illam suscepissent: alii esto suscipiant fide, cessant tamen exterius blasphemare nomen Christi. Demum eorum filii, et nepotes christiani sunt, et salui fiunt.

VI: Ecclesiastici x. habetur: »regnum a gente in gentem transferretur propter iniustitias, et iniurias.« Rursus ad Hebr. vii. legitur: »translato enim sacerdotio, necesse est, vt et legis translatio fiat.« Sed reuera per mortem Christi sacerdotium ad Ecclesiam translatum est: ergo et lex, proindeque ad christianos Principes, eosque solos, legislatio, et iurisdicatio pertransiit.

VII: Alexander VI. indulisit Catholicis Regibus Ferdinando, et Elisabethae dominium omnium omnino Insularum Oceani, et ad illud vsque tempus repertarum, et pro omni posteriore inueniendarum: illae autem Insulae proprios habebant dominos, esto idololatrias: igitur ob infidelitatis peccatum infideles illi dominio spoliati, ac denudati sunt.

Quibus quidem argumentis sic respondemus. Ad primum, negando minorem propositionem. Vt enim obseruat Augustinus, (3) et post eum S. Thomas, (4) per eos, qui primo inuitati, sese excusare coeperunt, intelliguntur Iudaei: per pauperes, debiles, et claudos Gentiles; postremo per eos, qui in viis, et sepibus sunt, haeretici, et schismatici sunt intelligendi. Contra hos autem Ecclesia potestatem habet eos compellendi, vt tamquam fidei desertores ad eam redeant. Vnde Augustinus de Donatistis loquens, dicit: »hi, qui inueniuntur in viis, et sepibus, id est, in haeresibus, et schismaticis, coguntur intrare: non quia coguntur, reprehendat, sed quo cogantur, attendat.«

Ad

(3) Epist. modo excv. cap. 6

(4) In Catena aurea.

Ad secundum dicendum primo: Christi Domini exemplum Saulum de caelo terroribus ad fidem compellentis, quum rarum, ac mirabile sit, haud arguere, ipsum ordinariam facultatem Ecclesiae contulisse ita agendi aduersus infideles quoscumque. Nam, vt abunde ostensum est, hanc methodum Apostolis non praescripsit.

Sed et dici secundo potest: quod Sauli exemplum affertur ad Augustino contra haereticos Donatistas; qui quum edictis Imperatorum ad fidem, et vnitatem redire cogerentur, conquerebantur dicentes: »liberum est credere, vel non credere: cui vim Christus intulit? quem coegit?« itaque tantum euincitur inde, haereticos, et schismaticos, qui filii perditii, et desertores sunt, posse ab Ecclesia compelli; non vero eos, qui Ecclesiae filii nunquam facti sunt: hos enim blande expeetat, et inuitat: atque vt ait Augustinus: »imitatur . . . Ecclesia in his cogendis Dominum suum, quae prius, vt neminem cogeret, expectauit, vt de fide Regum, atque gentium praedicatio prophetica compleretur.«

Tertii haec est solutio: qui fidem nunquam susceperunt, nullius hominis iurisdictioni subsunt quantum ad eam suscipiendam; solumque Deum in hac causa superiorem, et iudicem habent. Qui vero eam iam susceptam in Baptismo reliquerunt; vtpote iam subditi Ecclesiae constituti, ab ea tanquam christianae Religionis custode compelli possunt, et puniri.

Potest autem Princeps erga Dei cultum, vt naturae lege praecipitur, legem ferre, et ad eam seruandam subditos omnes compellere. Vnde quia cultus idololatricus est contra cultum naturae lege Deo debitum, potest lege lata omnes sibi subditos ad eum deserendum obligare: eos tamen lege aliqua compellere, et obligare nequit ad fidem Christi suscipiendam, nisi velint. Neque eiusmodi subditi exleges manerent, siue Athaei: nam semper compellerentur naturae legem seruare, quae dicitur, non plures Deos esse colendos, sed vnum solum. Potest quoque Princeps leges politicas, et humanas ferre, ad easque obseruandas omnes sibi subditos, etiam Paganos, et Iudaeos obligare: in iis enim homo homini subicitur: at in Dei cultu secundum Euangelii legem suscipiendo, soli Deo homo subicitur: vnde peccatum infidelitatis per non susceptionem fidei, a solo Deo punitur.

Ad quartum dicatur: Constantinum idolorum templa diruendo, haud compulisse hoc facto Paganos ad fidem christianam suscipiendam;

dam, sed ad deserendum cultum idololatricum, et ad obseruandam naturae legem: quod quidem sui iuris erga sibi subditos erat. Carolus autem Magnus Saxones, et Saracenos poena mortis mulctauit, non quia repugnarent fidem catholicam suscipere; sed quia christianae Religioni iniurii erant, sibiue rebelles. Nam et Ecclesias diruebant, et Monachos, aliosque Christianos persequebantur, et occidebant. De quo Baronius multa. (5) Verum et saepissime Carolo rebellauerant: vnde et ex hoc capite tanquam fidei fractores, et lesae maiestatis rei mortem commeruerant; cuius tamen poenae remissionem Carolus iis indulsit, qui Baptisma suscipere, et fidem catholicam profiteri vellent.

Postremo, Ferdinandus, et Elisabetha Castellae Reges non coegerunt Iudaeos, aut Mauros fidem suscipere; sed eos, qui in sua infidelitate vellent permanere, e Regno expulerunt. Quod sane eis licebat omnino propter contumelias, et perturbaciones fidei, fideliumque peruersionem, quae ex huiusmodi conuictu eueniebant. Quamuis enim non liceat infideles ad fidem compellere; licet tamen eos ex his eicere locis, vbi imminet periculum fideles peruertendi, turbasue excitandi.

Hanc vero causam expulsionis Iudaeorum fuisse constat ex pragmatica sanctione hac occasione edita. (6) Constat et ipsam fuisse causam expulsionis Saracenorum ex pragmatica hoc in negotio promulgata. (7) Et hac ratione in Concilio Toletano vi. statutum fuerat, (8) nullum conscendere regium solium, nisi promittat nullum non catholicum in Regno suo degere permisurum. Quod autem Mauri tali, vel tali via abire sint compulsi, iusta quidem causa fuit; ne scilicet expulsi, per mare Mediterraneum transeuntes Mauris Africanis iungerentur, quos contra tunc bellum feruebat; et sic multiplicarentur hostes contra Hispaniam.

Ad quintum responderetur: compulsionem infidelium ad fidem, si a non habente iurisdictionem fiat, esse per se malam; sicut malefactoris occisio, dum fit a non habente publicam, aut legitimam auctoritatem: quum autem Ecclesia non acceperit a Deo potestatem in fideles illos compellendi, qui numquam fidem susceperunt, vt eam suscipiant; hinc talis compulsio per se mala est. Quod si ex hac compul-

(5) Ad ann. Chr. 586. et ann. 716.

772. 774. et 778.

(6) Anno 1492. 13. Martii.

(7) Anno 1502. mense Febr.

(8) Cap. III.

pulsione bona quaedam sequuntur, multo maiora mala inde sequuta sunt. Fictae enim plerique Baptisma accipiunt; sacramenta alia mille sacrilegiis contaminant; imo filios suos, saltem occulte, in infidelitate instruunt; atque plerumque contingit, vt per generationes multas blasphemetur Deus.

Sextum soluitur expositione textuum adductorum. Itaque Ecclesiastici textus, si quid probat, probat certe, non tantum peccato infidelitatis, sed aliis etiam peccatis amitti dominatiuum potestatem. Sensus ergo illius est, Deum ita iuste disponere, vt propter peccata Regum, et populi, regnum transferatur ad alios, sicut regnum Israel a Roboam ad Ieroboam, vt legimus iii. Reg. 12: et tandem vniuersus populus Iudaeorum traditus est Babyloniis captiuus, et eorum regnum euersum.

Secundus textus ex Paulo ductus non agit de iurisdictione temporali, et translatione legum ciuiliu; sed de translatione legis Moisaicae in legem Euangelicam, quae non in possessione temporalium consistit, sicut illa, sed regni Dei. Dato tamen, quod loquatur etiam de iurisdictione temporali, non generaliter accipiendus est, sed de solis Iudaeis, a quibus et sacerdotium, et regnum temporale translatum est in poenam, secundum Danielis vaticinium cap. ix: cui alludit Christus, quando videns ciuitatem Hierusalem fleuit super illam, praedicans eius euersionem faciendam a Tito. Nihilominus et Tirus, et Babyloni in iuste se gesserunt, Hebraeos temporali regno spoliantes.

Ad septimum dicatur: Alexandrum VI. non potuisse concedere dominium, quod non habebat: neque enim dominus ille erat omnium, quae in mundo sunt. Quare Paullus III. post Alexandri Bullam definitiuit, Indos verum, et proprium suorum regnorum dominium habere. Sed quum nuntius ad Alexandrum peruenisset, in illis insulis recenter a Columbo detectis inuentos fuisse homines, agrestes quidem, ac nudos incedentes, pacifice tamen viuentes, vnumque Deum creatorem omnium agnoscentes, qui ad suscipiendam fidem Christi, et bonos mores induendos apti videbantur; vt possent ad illos lucrandos viri probi, docti, ac religiosi, qui eos tuto instruerent, ad illas partes mitti; ac locum, vbi sedem figerent, haberent, ne a praedicatione Euangelii possent impediri; illarum insularum per centum leucas Regibus Catholicis, eorumque successoribus partem concessit, atque donauit. Quapropter non dedit eis fa-

cul-

cultatam deponendi Reges Indorum, vel eorum possessiones inuadendi; sed vt illuc Praedicatores mitterent, illosque, ac qui conuerterentur, populos defendere possent, loca illa designauit. Quia vero Reges illi praedicationi obstiterunt, ad vindicandum ius, quod habet Ecclesia vbique terrarum Euangelium praedicandi, earum partium dominium ad Hispaniae Reges transtulit.

Ira communiter et domestici, et exteri Theologi, Itali potissimum, factum hoc vindicare satagunt, aduersus quosdam ex Gallicis, qui haud desinunt illud, qua dictis, qua conuiciis, et improperiis incusare. Nostrum non est rem definire. Quod autem ad priorem Theologorum sententiam spectat, vel maximum illa fundamentum habet in S. Thoma. Docet enim, (9) quod esto infideles, qui numquam fidem susceperunt, non possint compelli ad fidem, „sunt tamen compellendi a fidelibus, si adsit facultas, vt fidem non impediant; vel blasphemis, vel malis persuasionibus, vel etiam a peritis persecutionibus. Et propter hoc fideles Christi frequenter contra infideles bellum mouent; non quidem vt eos ad credendum cogant, quia si etiam eos vicissent, et captiuos haberent, in eorum libertate relinquerent, an credere vellent: sed propter hoc, vt eos compellant, ne fidem Christi impediant.“

CAPVT VIII.

De Spe fidelium, eiusdemque necessitate, ac certitudine.

Spes, secunda virtutum Theologicalium, a Fide, et Charitate diuersa est.

Atque omnimode adultis necessaria ad salutem est. Certa insuper illa est, licet non respectu nostri.

Habetur prima propositio ex testimonio Paulli in 1. ad Corinth. 13. vbi scribit: „nunc autem manent Fides, Spes, et Charitas; tria haec.“ Vbi Apostolus eam manifeste a fide distinguit, eas seorsim enumerans. Distinguit praeterea a charitate subiungens; „maior autem horum est charitas.

Ac-

(9) Secunda Sec. q. x. art. 8.

Accedit Concilii Tridentini definitio: (1) scilicet: posse hominem, suffultum praeueniente Spiritus Sancti motione, et adiutorio, „sperare sicut oportet;“ proindeque spem iustificationem praecedere, ab eaque seungi. Item, et vbi ait: (2) peccatores ad iustificationem disponi, dum ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo, in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore.

Huc facit damnatio propositionis Quesnelianae, numero LVII. a Clemente XI: scilicet, „totum deest peccatori, quando ei deest spes;“ et non est spes in Deo, vbi non est amor Dei.“

Eruitur etiam haec veritas ex Augustino, (3) qui spem aliquam esse informem affirmat, dicens: „frustra quidem, sed tamen potest sperare veniam, qui non diligit.“

Venit et in subsidium ipsa ratio: indubium enim, quin diuersae illae virtutes sint, quarum sunt diuersa omnino obiecta: quum ergo trium harum virtutum diuersa obiecta sint, et eas inter se differre necesse est.

Sed spes tamen, tametsi a charitate perfecta distinguatur, requirit amorem aliquem inchoatum, quo Deus diligitur, quatenus ab intellectu proponitur, vt summum, et beatificum nostrum bonum; licet semper non adsit amor charitatis, vt animaduertit Estius. (4)

Iam vero et spem esse virtutem theologiam, quod assertio videtur supponere, S. Thomas hac ratione ostendit: (5) quia virtus, quae habet pro suo obiecto praecipuo, ac immediato Deum, virtus theologica est: at huiusmodi spes est: Deus enim nedom id est, a quo, vel in quo sperat, sed est id quod principaliter sperat. Ad rationem enim virtutis theologicae non sufficit Deum respicere; sed requiritur ipsum respicere, vt immediatum obiectum: nam timor potest Deum respicere, a quo imminet malum, et tamen virtus theologica non est, non enim potest habere Deum pro obiecto, quum ab ipso refugiat: religio pariter Deum respicit, cui debitum cultum offert; et tamen virtus theologica non est, quoniam non Deum, sed cultum Dei immediate respicit.

Necessitatem vero huius virtutis, eiusdemque actuum, quod secutum III. Bbb cup-

(1) Sess. VII. Can. 3.

(2) Cap. VI.

(3) Tract. LXXXIII. in Ioan.

(4) In III. Sent. dist. 26. §. 2.

(5) Secunda Sec. q. XVII. art. 5.

cunda propositio praesertim, eadem argumenta demonstrant, quibus fidei necessitas demonstrari solet. »Nempe, vt Bernardus ait, (6) »germana fidei, speique cognatio est, vt quod illa futurum credit, haec sibi incipiat sperare futurum. « Hinc est, quod in Scripturis fides, et spes solent simul coniungi, quasi essent vna, et eadem virtus, quum tamen sint essentialiter distinctae. Ita Rom. iv. de fide dicitur: »credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad iustitiam. « De spe vero v. 18: »qui contra spem in spem credit. « Et v. 20: »in repositione etiam Dei non haesitavit diffidentia. «

Praeterea, expressum est in sacris litteris Dei praeceptum, quo sperare adstringimur. Legimus enim Psal. lxxv: »sperate in eo omnis congregatio populi. « Eccl. ii: »dirige viam tuam, et spera in illo. « Osee xii: »spera in Deo tuo semper. « Et ii. Petri cap. i: »spera te in eam, quae vobis offertur, gratiam. «

Probat deinde ex Patribus. Clemens Alexandrinus sic loquitur: (7) »fides est ad salutem inclinatio, postquam timor, spes, et poenitentia. « Ambrosius: (8) »nemo, inquit, potest bene agere poenitentiam, nisi sperauerit indulgentiam. « Augustinus docet: (9) spem non minus necessariam esse ad conseruandam vitam spiritualem, quam respirationem ad vitam animalem; atque: »Iudam traditorem, non tam scelus, quod commisit, quam indulgentiae desperationo fecit penitus interire. « cert.

Accedit Alexandri VII. et Cleri Gallicani auctoritas, hanc propositionem anathematizans: »homo nullo vnquam vitae suae tempore tenetur elicere actum fidei, spei, et charitatis ex vi praeceptorum diuinorum, ad eas virtutes pertinentium. « Quam quidem propositionem Clerus Gallicanus anno 1700. scandalosam, in praxi perniciosam, erroneam, inducentem fidei, et Euangelii obliuionem declarauit.

Ex his autem apertissime concluditur, spei virtutem, nedum necessitate, quam vocant medii, sed et necessitate praecepti, tam naturalis, quam diuini, necessariam ad salutem esse: sine illa enim nec remissio peccatorum, nec salus aeterna obtineri possunt: praecepta deinde illa est, vt Scripturae testantur.

Certitudinem demum spei nostrae, quod ad eius substantiam spec-

(6) Serm. x. in Psal. 9.

(7) Lib. i. Stromat.

(8) Lib. i. de Poenit. cap. i.

(9) Serm. modo xxvii. inter L. Homil. cap. 3.

spectat, sic ex Scripturis demonstramus: legimus enim in Psal. xxxiii: »qui sustinent te, non confundentur. « Eccles. ii: »respicite filii nationes hominum, et scitote quia nullus sperauit in Domino, et confusus est. « Rom. viii: »spes non confundit. « ii. ad Timoth. i: »scio cui credidi, et certus sum, quia potens est depositum meum seruare. « Epist. ii. Petri cap. i: »secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis. «

Vnde Concilium Tridentinum docet, (10) quod iusti firmissimam spem in Dei auxilio reponere omnes, ac collocare debent.

Sed et ratione ipsa hanc spei nostrae certitudinem demonstramus: Nititur enim illa medio certo, et infallibili; videlicet omnipotentia, et misericordia diuina; quin et veracitate, seu fidelitate in promissis. Dicitur namque in Psalmo xxxvi: »adiuuabit eos Dominus, et liberabit eos, et eruet eos a peccatoribus, et saluabit eos, quia sperauerunt in eo. « Quae postrema verba expendens Bernardus haec profert: (11) »dulcis causa, attamen efficax, at tamen irrefragabilis. Si haec sapimus, vt quid cunctamur . . . huic vnae tam solidae, tam perfectae, tam beatae spei, tota deuotione animi, toto seruire spiritus inhaerere? « cert.

Verum, quomodo intelligenda haec spei certitudo sit, non vna est eademque Theologorum vox, et sententia. S. Thomas docet, (12) Spem esse solum participatiue certam, scilicet certitudine a fide participata. Nam certitudo essentialiter inuenitur in vi cognoscitiua, per participationem autem in omni eo, quod a vi cognoscitiua mouetur ad finem suum: quumque fides, quae est in vi cognoscitiua, certitudinem habeat de diuinis promissionibus, earumque adimplentione, easque sic proponat voluntati, mouet eam ad illas sperandas, vt certo adimplendas, et futuras.

Ceterum, quum certitudo triplici, eoque diuerso sensu, considerari patiat, et tripliciter spem nostram certam esse in quaestionem vocari poterit. Itaque prius certitudinis genus, quod conditionatum est, scilicet, quia altero posito sequitur, spei adoptari certum est. Omnis enim, qui aeternam vitam sperat, certus est, quod eam assequetur; posito nempe, quod fecerit omnia, quae ad eius consequitionem requiruntur: hoc est, si in iustitia perseuerauerit vsque

Bbb 2

in

(10) Sess. vi. cap. 13.

(11) Serm. viiii. in Psal. 9.

(12) Secunda Sec. q. xviii. art. 4.

in finem. Atque pro certitudine ista faciunt adductae probationes.

Porro secundum certitudinis genus, quod absolutam certitudinem appellant, ex parte tantum spei accommodatur. Si enim spectetur spes quatenus nititur diuinæ promissioni, omnipotentiae, et bonitati, habet illa quidem absolutam certitudinem; ideoque certissime expectamus beatitudinem, vt possibilem, iuxta Dei promissa. Et hac quidem certitudine ductus dixit Paullus II. ad Timoth. I. : « scio cui credidi, et certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illum diem, » ceter.

At si spectetur spes, vt merita respicit nostra, vel in meritis perseverantiam, nullam sic certitudinem habet: non enim sperans certus esse potest, se vel merita habere, vel in bonis meritis esse perseveraturum. Vel vt in Ecclesiastico legitur cap. IX. : « nescio homo, vtrum amore, an odio dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta. »

Itaque spem incertam esse respectu nostri contra Pseudo reformatos firmavimus, quo eorum inane commentum oppugnaremus. Dogmatizant enim illi, spem christianam habere absolutam salutis securitatem, et hac certitudine debere omnes fideles sperare. Sed quantum illi a vero aberrant! Neque enim Deus promissit vnicuique absolute aeternam vitam, sed si vigilauerit, si mandata eius custodierit, si vsque in finem in bono perseverauerit. Quas condiciones, seu leges, quum nemo scire possit sese adimpleturum esse; sequitur, quod neque de rei promissae consequutione omnino certus, et securus esse possit. Quapropter Paullus ad Phillip. II. ait: « cum metu, et tremore vestram salutem operamini. » Et I. ad Corinth. X. : « qui se existimat stare, videat, ne cadat. »

Tertium autem certitudinis genus, quo scilicet id certum dicitur, quod vel naturae instinctu, vel ex animi inclinatione fere semper vno modo fit, iure conuenit spei. Nam sicut quaelibet alia virtus infallibiliter inclinatur ad proprium actum, ita et spes: erigit enim illa sperantis animum ad aeternam felicitatem certo, et determinato modo expectandam, ex gratia nempe, et meritis gratia compatatis.

Oritur autem haec spei certitudo ex iudicio Dei: quum enim fides iudicet, Deum, qui beatitudinem obtemperantibus promissit, veracem esse, et omnipotentem; oritur certa beatitudinis expectatio, sub conditione, sub qua promissa illa est. Et quum insuper iudi-

dicer, quod beatitudo non dabitur nisi bene operantibus per auxilium gratiae; oritur expectatio eiusdem ex gratia, et meritis gratiae.

Hinc igitur illud eruitur, spem nostram simpliciter certam dicendam esse, incertam tantum respectu nostri. Quaelibet enim res aestimari, ac denominari debet ex iis, quae sunt ei propria; non vero ex iis, quae eidem per accidens adueniunt. Ita ars, et prudentia, ex. gr. virtutes sunt certae, et infallibiles; tametsi dubium esse possit, an aliquis ad illarum virtutum regulas opus suum exegerit.

COROLLARIUM.

Quae autem in prioris adsertionis probationem sunt adducta aperte subinferunt, Deum possidendum spei obiectum materiale primarium (nam ita loqui cogimur) esse: « non enim minus aliquid ab eo sperandum est, quam sit ipse, » ait S. Thomas: (13) secundarium vero ea etiam temporalia esse, per quae Deus decreuit nos ad se ipsum adducere. Versatur enim spes praeprimis circa beatitudinem futuram, quae aliud certe non est, quam Deus possidendus; posthaec vero circa media, quibus obtineri potest. At temporalia secundum se spectata, aequae possunt esse impedimenta salutis, ac adiumenta, nec illius consequendae euadunt media, nisi ad eam fuerint ordinata, et quidem a Deo: nam sine eius monitione a nobis ordinari nequeunt; ac proinde non ex affectu ad illa, sed ex affectu ad vitam aeternam: illa quaerere, et petere debemus; alioquin illa non ex gratia, et virtute, sed ex cupiditate peteremus. Vnde consulto a nobis additum, dum haec diximus spei secundarium obiectum, « per quae Deus decreuit nos ad se ipsum adducere. »

Maior difficultas est in assignando obiecto spei theologicae, quod *formale* vocant. Nam super hac vna re Theologos, eos etiam, qui de Sancti Thomae nomine gloriantur, dissidentes nouimus. Alii enim statuunt esse omnipotentiam diuinam, et misericordiam, seu Deum, vt omnipotentem, et misericordem: atque S. Thomam pro ipsorum sententia stare confidentissimè pronuntiant. Alii contra adserunt, bonitatem diuinam relatiue ad nos, seu Deum, vt nobis bonum, esse obiectum *formale* spei. Et hi quoque S. Thomam suum dicunt. Demum alii utramque hanc sententiam facile conciliari posse

au-

autumant, dicendo, spei obiectum quid complexum esse ex bonitate diuina relate ad nos, et ex omnipotentia, et misericordia, quibus possessio Dei fit possibilis.

Ego vero haud percipio qua ratione conciliatio haec, ab Habentio, (14) et aliis praetensa, subsistere queat. Quantumuis enim diuina misericordia, bonitas, fidelitas, ceteraque huc spectantia attributa ad spei obiectum praerequirantur, habebunt illa vnice rationem praerequisiti, vel etiam conditionis; at obiecti rationem non habebunt. Quemadmodum diuina veracitas, aliaque similia attributa ad fidei obiectum praerequiruntur; sed hoc nemo aliud dixerit, quam primam veritatem, vt reuelantem. Itaque primae sententiae adsertoribus adhaerendum opinamur.

Sequitur et ex his, quae dicta sunt in probationem tertiae propositionis, duplex esse peccatum spei oppositum; scilicet desperationem, et praesumptionem. Est autem desperatio diffidentia assequendi beatitudinem, et obtinendi media ad illam necessaria. Itaque sicut spei duplex est obiectum obtentu possibile, primum, nempe beatitudo, seu possessio Dei, et secundarium, scilicet auxilia gratiae, et bona opera, quibus tanquam medijs ad beatitudinem peruenitur; ita desperationis duplex assignatur obiectum obtentu impossibile, siue absolute, siue moraliter; hoc est, nimis difficile; nimirum beatitudo, et media ad illam necessaria, scilicet poenitentia, et alia opera bona.

Porro bonum, apprehensum vt impossibile, proponitur voluntati desperanti, vt incommodum, disconueniens, et malum quoddam abiciendum, seu fugiendum: apprehensum vero vt possibile, exhibetur speranti, vt conueniens, et appetibile, et ideo desperatio est quidam voluntatis recessus a beatitudine, et medijs ad illam ordinatis: spes contra se habet vt accessus, et conatus ad beatitudinem, et ad media; scilicet opera bona, quibus obtineri beatitudo potest.

Praesumptio autem est temeraria expectatio beatitudinis, et mediorum illius assequendae. Dupliciter vero temeraria illa esse potest: vel quia non innititur diuinae misericordiae, et omnipotentiae, sed viribus humanis; vel quia inordinate confidit in diuina misericordia, et omnipotentia. Et hac vana expectatione deluduntur, qui sibi meritum per bona opera in Deo facta comparare negligunt, et poenitentiam ad mortem vsque differunt, interim suis cupiditatibus ha-

(14) Tom. III. pag. mihi 378. de spe.

habenas laxantes; quia ita audiunt quod scriptum est in Ezech. cap. xxxiii: »impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conuersus fuerit ab impietate sua,« vt aures suas obturent ad ea, quae alibi dicuntur; scilicet: »dies Domini sicut fur in nocte.« 1. Thessal. v; et »qua hora non putatis, filius hominis veniet.« Lucae xii.

CAPVT IX.

Momenta cum adductis pugnancia solvuntur: ea praesertim quae Pseudo-reformati proferunt.

Spei virtutem a fide saltim non distingui dixerunt haeretici, quos Pseudo-reformatos dicimus, contendentēs, veram fidem nihil aliud esse, quam certam fiduciam in Dei promissis. Quorum impium errorem Concilium Tridentinum anathematizauit. (1) Eorundem error fuit; vt in superiore capite monebamus, quo adserbatur, christianam spem habere salutis securitatem, et haec certitudine teneri fideles omnes sperare; quod ex ipsis Concilii Tridentini verbis illum damnantis colligitur. Ait enim: (2) »si quis dixerit hominem renatum, et iustificatum teneri ex fide ad credendum se . . . . esse in numero Praedestinatorum, anathema sit.«

Quae autem in praesumptae suae securitatis subsidium producant? Haec scilicet. I. Ad Rom. iii. sic legitur: »si enim qui ex lege, haeredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio: quia scilicet omnes legem sunt transgressi. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni homini.« Argumentatur sic Kemnitius, addens: »haec non verba, sed fulmina sunt aduersus Concilium Tridentinum.

II: ipse Apostolus ii. ad Corinth. xiii. sic scribit: »vosmetipsos tentate si estis in fide, ipsi vos probate. Annon cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Iesus in vobis est, nisi forte reprobi estis?« At haec verba indicant omnimodam certitudinem: ergo.

III: Chrysostomus haec habet (3) de interiori Spiritus Sancti testimonio loquens: »quando vos Spiritus Sanctus testatur, quae nam relinquitur ambiguitas?« Ergo ex Chrysostomi sententia iusti omnimodam habent certitudinem.

Accedunt his alia argumenta, quae ex oppido in stabilitas adser-

(1) Ses. vi. Can. 14. (2) Can. 15. (3) Hom. xliiii. in Epist. ad Rom.

serciones feruntur. I: illae virtutes non distinguuntur, quae idem obiectum habent: at spes saltim, et charitas idem habent obiectum: ex dictis enim capite praecedenti spei obiectum est supernaturalis beatitudo, seu Deus possidendus, ut summum bonum nostrum; quod et est charitatis obiectum: etenim charitatis consummatae in Beatis est frui Deo, gaudere de Deo praesente, et in illo tamquam in summo bono quiescere; charitatis vero proficientis in viatoribus est desiderare eius conspectum, et posesionem, aegreque ferre eius absentiam: quod sane vnum idemque obiectum est.

II: illa virtus non est certa ratione sui, quae timoris causa est: atqui spes theologica causa timoris est: efficax enim desiderium possidendi bonum absens, et arduum, naturaliter producit timorem illius amittendi; et quidem eo maiorem, quo bonum illud pluris aestimamus, et obtentu difficilium apparet: non ergo certa ratione sui spes theologica est. Haec oblii solent.

Sed eorum solutio non est difficilis. Iraque ad I. quod Pseudo-reformati obiciunt, dicatur: ex allatis Paulli verbis solum inferri, quod debemus nos credere promissa generatim facta; ex. gr. »omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Qui manducat hunc panem, viuet in aeternum.« Quoniam Deus haec dixit, nec eorum veritatem labefactare potest hominum iniquitas: at non sequitur debere credere nos, promissa illa priuato cuiilibet applicari, dum inuocat nomen Domini, dum panem hunc manducat: quia certus ille non est, inuocare se nomen Domini, neque panem illum manducare, sicut oportet: Deus enim illud posterius illi non reuelauit. Ita Patres Tridentini, vbi inquirunt: (4) »sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque Sacramentorum virtute, et efficaciac dubitare debet; sic cuiilibet, dum se ipsum, suamque propriam infirmitatem, et indispositionem respicit, de sua gratia formidare, et timere debet.«

Ad II. dicendum: Paulli verba indicare quidem omnimodam certitudinem miraculorum, per quae Apostolus efficaciter probauit, se a Deo missum, et Christum esse Dei filium; sed non indicare certitudinem gratiae sanctificantis, in vnoquoque iusto existentis: nam de hac non agit Paullus, sed de gratis datis, de dono linguarum, et aliis miraculis, quae frequentia erant in Ecclesia Corinthiorum, quaeque potenter demonstrabant diuinam Christi potentiam,

»ni-

(4) Ses. vi. cap. 9.

»nisi forte, inquit Paullus, estis reprobi:« hoc est, nisi aliqui inter vos ex infidelitate blasphemantes diuina illa opera tribuant magicis artibus.

Tertio duplici via occurri potest. Prima, opponendo Chrysostomum Chrysostomo. Enim expendens haec verba Apostoli in 1. ad Corinth. III: »nihil mihi conscius sum; sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me Dominus est, ait: non Corinthios tantum, sed se ipsum priuat hoc iudicio.«

Secunda, exponendo Chrysostomi dictum sub hac forma: nulla relinquitur ambiguitas circa testimonium Spiritus Sancti in se spectatum, esto; firma enim fide credimus peccata in Baptismo remitti; Christianos non accipere spiritum seruitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum, in quo clament Abba Pater: nulla relinquitur ambiguitas circa signa, quibus iustus coniecit Spiritum Sanctum sibi restari sua peccata esse remissa, se accepisse gratiam adoptionis, nego. Quot enim peccatores confidenter Deum inelamant Abba Pater? Nonne Satanas transfiguratur se in Angelum lucis, ut decipiat? Illud ipsum agnoscit Caluinus docens, plures falso credere, se esse praedestinos, et peccatorum remissionem se esse consequutos. Igitur non de testimonio Spiritus Sancti, sed de testimonio propriae conscientiae cum Apostolo dubitamus; ita tamen ut iustus non desint signa magis, aut minus probabilia acceptae iustitiae.

Ad primum autem secundi ordinis argumentum responderetur primo: negari non posse, quin charitas in viatoribus tendat in Deum, tamquam in vltimum finem nostrum, desideriumque fruendi tanto bono sit proprius illius actus; quemadmodum eminentissimus Cardinalis de Noailles inuicte, ac multiplici eruditione demonstrat in sua Pastoralis institutione aduersus spurios mysticos. Enimvero nihil amanti optariis, quam frui amanti praesentia; nihil molestius quam ab illo diuelli, aut separari. An non sponsa, per quam exprimitur iuxta Patrum intelligentiam quilibet iustus in amore Dei perfectus, ex purissimo charitatis affectu per vicis, et plateas quaerebat dilectum? Cant. III. An non Apostolus ex ardentissimo Christi amore dicebat ad Phillip. I. »coarctor . . . e duobus desiderium habens dissolui, et esse cum Christo, multo magis melius: petere manere autem in carne, necessarium propter vos.« Sed haec responsio nedum difficultatem non soluit, quin potius auget: nec pa-

rum Theologorum ingenia torquet, vbi statuendum sit discrimen spem inter et charitatem.

Respondetur secundo: quod licet idem sit obiectum *materiale*, sic dictum, Spei, et Charitatis, non ita *formale*. Spes enim fertur in Deum vt bonum sibi. Ait enim Bernardus: (5) »et qui timet, »et qui cupit, vtiq; pro se agunt: « Charitas vero tendit ad Deum vt bonum in se; refertque ad eum et ipsum amantem, et eius beatitudinem, et cetera omnia, quae per Spem concupiscuntur. Ait enim Augustinus: (6) »Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, et se, atque proximo propter Deum. «

Ad secundum respondendum: ex timore hoc vnum concludi posse, nempe Spem non esse certam respectu nostri; quoniam periculum est, ne quis desit gratiae Dei propter prauitatem cordis sui, et innatam voluntatis leuitatem, ac inconstantiam. Sed timor ille nedum remittit Spem nostram, quasi incerta illa sit; quin illam aenit, et ad Deum confugere vehementer impellit, secundum illud Psal. cxiii: »qui timent Dominum, sperauerunt in Domino. «

Verum paradoxon, et contra communem hominum sensum videtur, timorem esse causam sperandi: timor quippe perspicit malum imminens et vitatu difficile; Spes vero bonum absens, et arduum. Distinguendum itaque hic inter timorem hominis, et timorem Dei. Hominem enim tunc timemus, quum nobis male vult, et ideo manus eius fugimus, certi quod non parceret, si in eius potestatem nos venire contingeret. Deum autem timemus, ne deserat, neque propter peccata a se proiciat; atque eiusmodi timore impellimur confugere ad illum, cuius natura est bonitas omnipotens, et opus misericordia.

Ergo qui sperat in Domino, vti catholica fides praescribit, vere exiit infirmitatem humanam, et Dei fortitudinem induit, vt valeat dicere cum Apostolo, »quum infirmor, tunc potens sum: omnia possum in eo, qui me confortat. « Quid enim non possit, qui innititur omnipotentiae, et misericordiae diuinae, quam fides docet non defuturam, modo ipse non desit? Hinc Bernardus confidenter scribit: (7) »quidquid agendum sit, quidquid declinandum, »quidquid tolerandum, quidquid optandum, tu es Domine spes »mea. «

CO-

(5) In lib. de dilig. Deo, cap. 12.

(6) Lib. iii. de Doct. Christ. cap. 10.

(7) Serm. viii. in Psal. 90.

COROLLARIA.

Ex data doctrina sequitur, quam sit laudandus, ac prae ceteris commendandus timor ille castus, quo, vt dicebamus, timet anima ne a Deo deseratur. De hoc enim timore legimus in Psal. xviii: »timor Domini sanctus permanens in saeculum saeculi. « De eodem sic Augustinus loquitur: (8) »si diceret Deus, faciem meam »numquam videbis: ecce omni ista terrena felicitate, omnibus rebus abundabis, circumfluent te bona temporalia, non illa amittis, »non illa deseris; quid vis amplius? Fleret quidem, et gerneret timor castus, et diceret; imo tollantur omnia, et faciem tuam videam. Timor castus exclamaret de Psalmo, et diceret, Deus virtutum conuerte nos, et ostende faciem tuam, et salui erimus. Timor castus exclamaret de Psalmo, et diceret, vnam petii a Domino. Vide quomodo ardeat amor iste castus, amor vetus, amor sincerus.

Verum et sequitur ex doctrina superius data quam sit pessima Lutheri, aliorum etiam haereticorum de timore Domini sententia. Eam breuiter perstringere lubet. Quem illi vanum, inutilem, Deo iniurium, viamque ad desperandum sternerem dicunt timorem, videlicet seruilem; hunc bonum, vtilem, Dei donum, Scripturae, Patres, coetusque Theologorum depraedicant. Legimus enim Matth. x. quod Dominus ipse de hoc timore dixit, eum commendans; scilicet: »potius timete eum, qui potest et animam, et corpus perdere in gehennam. « Et Prouerb. xiii: »timor Domini fons vitae, vt declinent a ruina mortis. « Audimus Augustinum dicentem: (9) »modo quum dicis mihi gehennam timeo, ardere timeo, in aeternum »puniri timeo, quid dicturus sum? Male times? Vane times? Non audeo: quandoquidem ipse Dominus ablato timore subiecit timorem. « Et post pauca: »quum ergo Dominus timorem incusserit, et vehementer incusserit, et repetendo verbum comminationem in »geminauerit, dicturus ego sum, male times ista? Non dicam. Plane time, nihil melius times, nihil est quod magis timere debeas. « Augustino consentiunt Patres omnes.

Et Theologi hanc in huius timoris commendationem adducunt rationem: hunc timorem excirat supernaturalis fides, qua credimus futurum iudicium, et sempiterna reprobatorum supplicia: hic timor

Ccc 2

2

(8) In Psal. cxxvii. num. 9.

(9) Serm. cxxi. num. 8.

a malo coeret, ac plura affert virtutis adiumenta; nec praeterea ullam ex sui natura peruersam infert cupiditatem; respicique tantummodo poenas a iusto iudice reprobis infligendas; quas sine vlla noxia delectatione possumus pertimescere: bonus ergo, ac vtilis timor ille est, Scriptura, Patribus, ac Theologis attestantibus.

CAPVT X.

De praecipuo hominis officio, scilicet dilectione Dei, et hominum, quod Caritas dicitur.

Extat praecipuum diuinum dilectionis Dei, et hominum.

At haec dilectio, seu charitas non est ipse Spiritus Sanctus; sed est quid in anima productum.

Est praeterea vera hominis cum Deo amicitia.

Primam prioris adsertionis partem his verbis Scriptura docet. Deuteronomi vi. dicitur: „diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua; et eruntque verba haec, quae ego praecipio tibi hodie, in corde tuo.“ Et Matth. xxii. Christus laudans illud praecipuum, ait: „hoc est maximum, et primum mandatum.“

Traditio quoque hanc veritatem testatur. Augustinus Deum sic alloquitur: (1) „quid tibi sum ipse, vt amari te iubeas a me, et nisi faciam irascaris mihi, et mineris ingentes miseras? Paruaue ipsa est, si non amem te?“ Ecclesia item in Baptismatis administratione hactenus illud praecipuum, tamquam vitae christianae summam proposuit; „si vis ad vitam ingredi, serua mandata: diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.“ Vnde iure merito Alexand. VIII. anno 1690. tamquam haereticam hanc proseripsit propositionem: „sufficit vt actus moralis tendat in finem vltimum interpretatione: hunc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitae mortalis.“

Ra-

(1) Lib. i. Conf. cap. 5.

Ratio accedit, quam vrgit S. Thomas scribens: (2) „per se quidem debitum est in vnoquoque negotio id quod est finis; quia „habet rationem per se boni. Propter aliud autem est debitum, id quod ordinatur ad finem: sicut medico per se debitum est, vt sanet, propter aliud autem, vt medicinam det ad sanandum. Finis autem spiritualis vitae est vt homo vniatur Deo, quod fit „per charitatem, et ad hoc ordinatur sicut ad finem, quae pertinet ad spirituales vitam . . . . in quolibet autem genere id quod est per se, potius est eo, quod est propter aliud; et ideo maximum praecipuum est de charitate.“

Alteram adsertionis partem, quae de proximi charitate est, probant etiam Scripturae. Matth. enim xxii. dicitur: „diliges proximum tuum sicut te ipsum.“ Ioan. xv. „hoc est praecipuum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.“ Et cap. xiii. dixerat Dominus, „hanc futuram notam, qua veri Christiani ab ethnicis Philosophis discernendi erant; „in hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.“

Atque probationes istas de interiori charitate accipiendas dicimus. Si enim charitas „motus animi est,“ si ad Deum, vt ait Augustinus, (3) „non poenis, et pedibus. sed affectu itur,“ quaecumque adesset sine animi motu dilectio, figmentum, non charitas foret.

Modum autem diligendi Deum adducta Scripturarum testimonia praescribunt. Seruatur vero ille, dum praecipuum studium in eo ponitur, vt summo bono adhaeremus; dum nihil Deo praefertur; dum creaturis vtimur, vt Deo fruamur. Diligitur enim Deus ex toto corde, dum in eum referuntur omnia consilia nostra, omnis cognitio, omnis vita, omnis intellectus, et dilectio Dei nullum a se reuulsem duci extra patitur, cuius deriuatione minuatur. Consulatur Augustinus, (4) et ex Theologiae Mysticae Scriptoribus Salesius. (5)

Et hic quoque modus sub praecipuo cadit: tunc enim modus sub praecipuo cadat necesse est, quum actus praecipuus sine illo poni nullatenus potest: sic attentio, et deuotio ex. gr. quae sunt orationis modi, simul cum oratione ipsa praecipiantur: nam verba abs-

(2) Secunda Sec. quae. xlii. art. 2. Doct. Christ. lib. 1. cap. 22.

(3) Serm. cccxliiii. num. 1.

(4) Lib. 1. cap. 6.

(5) De morib. Eccl. cap. viii. et de

absque illa attentione, et deuotione prolata, non sunt oratio: ac amor, quo aliquis Deum, non plusquam se ipsum, aut aliam creaturam diligeret, non esset Dei amor; quia amor Dei essentialiter est vnio, et adhaesio ad Deum tamquam ad vltimum finem, ad quem omnia referuntur. Qui autem se ipsum, aut aliam creaturam plusquam Deum diligit, se ipsum, aut illam creaturam constituit pro vltimo fine: si autem supponatur, quod aequaliter tantum se, aut illam creaturam diligit; vel supponitur eum sibi constituere duos fines vltimos, quod repugnat communi Philosophorum sensui, vel saltem Deum non habebit pro fine vltimo; quum nolit se ipsum ad aliud referre; ac proinde non adhaerebit illi tamquam suo vltimo fini: ergo Dei amor essentialiter esse debet ex toto corde, et tota mente; proindeque ille diligendi modus sub primo legis praecepto cadit: axioma enim theologicum, quo adseritur, quod »modus praecepti non cadit sub praecepto,« non extenditur secundum S. Thomam, (6) nisi ad praecepta de virtutibus a charitate distinctis.

Ad modum autem proximum diligendi quod attinet, eum diligere iubemur sicut nosmetipsos: non quidem dilectionis aequalitate, sed similitudine, vt auctor est S. Thomas. (7) Debemus enim nos plus diligere, quam proximum; nec licet nobis peccare etiam venialiter, quum illud necessarium videretur ad impediendum lethale alterius peccatum.

Itaque praecipitur, vt charitas, qua nos ipsos diligimus, sit instar exemplaris, ad cuius similitudinem procedat, dirigaturque dilectio nostra erga proximum. Quo quidem sensu accipienda est illa Christi Domini sententia Matth. v.: »estote perfecti, sicut Pater vester coelestis perfectus est.« Repetitur vero eiusmodi dilectionis similitudo ex triplici capite, iuxta S. Thom. (8) Primo, ex fine, et motiuo, vt sit sancta. Secundo, ex obiecto materiali, seu materia circa quam; hoc est, ex iis, quae volumus proximo, vt sit iusta. Tertio, ex principio, seu ex ipso animo beneuolo, vt sit vera.

Secundam propositionem demonstrant verba Apostoli ad Rom. v. nempe: »charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.« Quibus indicat charitatem

(6) Secunda Sec. q. XLIII. art. 1. ad r. (8) Vbi supra.
(7) Ibid. art. 7.

esse donum a Spiritu Sancto in cordibus nostris diffusum, siue productum. Super quae verba Augustinus inquit: (9) »charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos: sicut dicitur iustitia Dei, qua iusti eius munere effimur; et Domini salus, qua nos saluos facit; et fides Iesu Christi, qua nos fideles facit.«

Consonat his Tridentinum Concilium dicens: (10) in iustificatione impij sanctissimae passionis Christi merita communicari, dum »per Spiritum Sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificuntur, atque ipsis inhaeret. Vnde in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum haec omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum cui inseritur, Fidem, Spem, et Charitatem.« Si ergo charitas per Spiritum Sanctum diffunditur, si nobis inhaeret, si infunditur, certe non est ipse Spiritus Sanctus, sed effectus, et donum ipsius.

Quare 1. ad Corinth. XIII. inter charismata Spiritus Sancti nominatur ab eodem Apostolo Charitas: et ad Galat. v. Inter fructus spiritus eam recenset, scribens: »Charitas, gaudium, pax, patientia,« cetera. Hinc ait Hieronymus: (11) »quae alia inter fructus spiritus debuit tenere primatum nisi Charitas, sine qua ceterae virtutes non reputantur esse virtutes, et ex qua nascuntur vniuersa, quae bona sunt.«

Accedunt S. Thomae rationes. (12) Prima sic proponitur: si actus dilectionis est vnice a Spiritu Sancto mouente voluntatem; vel voluntas ad actum huiusmodi est pure mota, et non mouens, seu principium talis actus; sicut quum aliquod corpus ab aliquo exteriori mouente mouetur; vel etiam voluntas seipsam ad talem actum mouet, tanquam principium eiusdem. Si primum dicatur: ergo actus charitatis non erit homini voluntarius, de cuius ratione est, quod procedat a principio, quod in voluntate sit: imo contra rationem actus vitalis, qui a viuente, et non in viuente produci debet. Quare ad actum dilectionis Dei humana voluntas comparabitur tanquam inanime quoddam, nihil omnino agens, sed mere passive se habens: nec erit in illa, vnde possit dissentire, si velit; quod in Luthero damnauit Tridentinum: (13) vel si moueretur

(9) Lib. de Spir. et lit. cap. 32. (12) Secunda Sec. q. XXXII. art. 2.
(10) Sess. VI. cap. 7. (13) Sess. VI. can. 4.
(11) In Epist. ad Galatas.

tur a Spiritu Sancto ad actum dilectionis, sicut mouetur instrumentum; quod tametsi principium actus sit, non tamen est in ipso agere, vel non agere: vnde tollitur ratio voluntarii, et ratio meritis quum tamen dilectio charitatis sit principium merendi.

Si vero dicatur secundum, quaero rursus: hoc principium, ratione cuius voluntas mouet se ad actum charitatis, estne Spiritus Sanctus extrinsece assistens voluntati; vel est aliquid a Spiritu Sancto in voluntate productum? Si primum: contrariatur communi Doctorum sensui adserentium, haud posse ab intellectu, vel voluntate humana actus quoslibet supernaturales elici per solam extrinsecam Dei adscientiam: quin nec Deus potest intrinsece se vniri in ratione formae, seu principii operandi; esto possit vniri in ratione speciei obiectum repraesentantis, vel subsistentiae naturam terminantis. Quod si secundum dicatur: ergo hoc a Spiritu Sancto in voluntate productum charitas erit; proindeque haec virtus quid in anima creatum erit.

Secunda Sancti Thomae ratio est: Deus, qui omnia suauiter, et accommodate ad rerum naturas disposuit, indidit cuique rei proprias formas, et virtutes, quibus connaturaliter suas operationes exercere possent: ergo quum hominem eleuauerit ad ordinem supernaturalem, decuit, vt ei dederit formas, et virtutes, quibus promte facile, delectabiliter, et connaturaliter operari posset in tali ordine: quemadmodum igitur ad credendum dat ei habitum fidei, ad sperandum habitum spei; cur ad amandum ipsum Deum, auctorem supernaturalem non infundet ei habitum charitatis, quo id promte, ac facile exequi valeat?

Tertiam propositionem hoc vno argumento Doctores Scholastici probare pergunt: conueniunt charitati omnia, quae ad veram amicitiam constituendam necessaria suat. Quod eorundem enumeratione aperte constabit: primo enim, S. Thoma docente, (14) requiritur ad veram amicitiam, vt diligatur amicus propter se ipsum, seu vt amico bonum velimus; qui amor secernitur ab amore concupiscentiae. At charitate Deum propter se diligimus: iubet enim, vt diligamus eum ex toto corde, ex tota anima, in tota mente, et vt eum super omnia diligamus; omnia, etiam nos ipsos ad eum referendo: est igitur vera amicitia.

Secundo: amicitia requirit, vt amor sit mutuus. Vt enim S. Tho-

(14) Secunda Sec. quaest. xx. ii. art. 1.

Thomas dicit: (15) »nec benevolentia sufficit ad rationem amicitiae, sed requiritur quaedam mutua amatio, quia amicus est amico amicus;« et hoc quidem ad differentiam simplicis benevolentiae: at charitas amor mutuus est; ea enim diligimus me, qui nos diligit; legitur siquidem Prou. vii. »ego diligentes eum, qui nos diligit; Cant. ii. »dilectus meus mihi, et ego illi.« Et Ioann. xiii: »qui autem diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum.« Est ergo et ex hoc capite vera amicitia.

Tertio requiritur, vt eiusmodi mutua benevolentia in aliqua communicatione fundetur: seu, quod amici conueniant in aliquo bono ex quo amicus dicitur alter ego: charitas autem amor est in communicatione fundatus, qua Deus seipsum nobis communicat; in praesenti quidem vita per gratiam, in futura per gloriam. Hanc communicationem expressit mirifice S. Thomas dicens: (16) »se nascens dedit socium, conuescens in edulium, se moriens in praetium, se regnans dat in praemium.«

Quarto requiritur inter amicos vno animorum. Hinc dici consuevit, quod anima magis est vbi amat, quam vbi animat. Hoc autem praestat nobis charitas. Vnde dicitur 1. ad Corinth. vi: »qui autem adhaeret Domino, vnus spiritus est.« Et ad Galat. ii. »vno ego, iam non ego; viuunt vero in me Christus.«

Quinto requiritur inter amicos secretorum communicatio: non solum enim homines iusti Deo cor suum adaperiunt, non quia ipsum lateat, sed ex quadam amabili confidentia, vt ipsos iuuet sed et ipse Deus secreta sua illis communicat. Quare Ioan. xv: »iam «(ait Dominus) non dicam vos seruos; quia seruus nescit quid faciat Dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia, quaecumque audiui a Patre meo, nota feci vobis.«

Postremo: debent amici mutui amoris esse certi: quod certe charitas praestat. Nam primo, amor noster interior, et occultus, Deo notus est: iustos praeterea se a Deo redamari non lateat: sciunt etenim Deum diligentes se diligere: et quamuis id certo non cognoscant, id tamen ex coniecturis, et signis, quantum sufficit, colligere possunt. Nam quoque, dum homo alteri amicus est, non maiori certitudine, quam ex signis, et effectibus, alterius dilectionem dignoscere potest.

Compendio: est amicitia »rerum humanarum, et diuinarum
Tom. III. Ddd »cum

(15) Vbi supra.

(16) In Prosa Eucharistica.

„cum benevolentia, et charitate consensio: « vt eleganter Augustinus dicit. (17) Est igitur Deum inter et hominem iustum amicitia vera, ceterisque omnibus amicitiae speciebus longe praestantior; quoniam inter vitumque est charitatis consensio: et si Deus nihil vult propter hominem, tanquam finem vltimum; neque id vult iustus, sciens longe melius esse hunc finem constitui in bono incommutabili, quam in creato, et finito: ac e contrario, si homo nihil commodi Deo adfert; neque id quaerit Deus, felix satis, ditissimusque seipso: sed quum perfecta voluntas sit summo bono adhaerere, eoque frui, vtrumque vult, tam homo iustus, quam Deus: excellentissima haec est animorum consensio. Igitur amicitia vera, diuturna, mutua, iucundissima, optima.

COROLLARIA.

Quae autem de diuino dilectionis praecepto dicebamus, absurdas, atque scandalosas illico commonstrant quorundam Recentiorum propositiones. Harum prima fuit. » Praeceptum amoris Dei per se tantum obligat in articulo mortis. « Secunda: » probabile est ne » singulis quidem rigorose quinquennis per se obligare praeceptum » charitatis erga Deum. « Tertia: » an peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non » audemus. « Quarta: » tunc solum obligat, quando tenemur iustificari, et non habemus aliam viam, qua iustificari possimus. « Via autem, qua iustificari possumus sine dilectione Dei, ex eorum Theologorum opinione, est Sacramentum poenitentiae, cuius ope immunes nos putant a charitatis praecepto. Sed proscripae hae adsertiones, et ab Academia Parisiensi anno 1665., et a Summo Pontifice Innocentio XI. anno 1676. fuere, vel ex eo quod Scripturis, ac Patribus, supra a nobis memoratis contrariarentur.

Itaque amoris Dei praeceptum obligat quam saepissime, atque ad eius adimpletionem semper entendum est; contra ac insane nimis, et cum piarum aurium offensione Theologi illi dixerunt.

Quibus vero temporibus potissimum? Nam et hoc bonae notae Theologi definire solent. Primo quidem, initio vsus rationis, quum iam homini liberum est, vel ad Deum, vel ad creaturam se convertere: » creaturae quippe rationali, ait Fulgentius, (18) alia beatitudo non potuit, nec potest esse, nec poterit, nisi vt agnoscens

» a

(17) Lib. III. cont. Academ. cap. 6. (18) Lib. I. de Fide, cap. 17.

» a quo non solum facta, sed etiam a quo rationalis facta est, maiorem dilectionem exhibeat bono creatori, quam sibi.

Secundo: praeceptum amoris Dei maxime obligat in vitae exitu: hinc Pastores iuxta Ecclesiae disciplinam actus fidei, spei, et charitatis a decumbentibus exigere solent.

Tertio: eliciendi sunt actus amoris Dei quum tentationibus pulsamur, aduertimusque charitatem in nobis tepescere.

Quarto: si eam orandi formulam, quam dictauit ac praecipit Magister noster Christus, tenemus, toties amoris actus elicere debemus, quoties orationem Dominicam, ad quam cetera reduci debent, lingua proferimus: nisi enim interni affectus animi verbis nostris respondeant, vere illud Matth. xv. in nos contorquebitur: » populus hic labilis me honorat, cor autem eorum longe est a me; si ne causa autem colunt me. «

Sed ea quoque, quae de diuino hoc praecepto dicebamus, absurdas, scandalosasque has Recentiorum propositiones ostendunt. Prima: » non tenemur proximum diligere actu interno, et formali. « Secunda: » praecepto proximum diligendi satisfacere possumus per » solos actus externos. « Tertia: » Praeceptum affirmatiuum amoris » Dei et proximi non est speciale, sed generale, cui per aliorum » praeceptorum adimpletionem satisficit. « Has enim Innocentius XI. anno 1679. et Parisiensis Academia anno 1665. damnarunt, quod contrarias repugnantesque agnoscerent Scripturae testimoniis, et Patrum dictis. Equidem (ne alia producamus) legimus Matth. xxii. » diliges proximum tuum sicut te ipsum. « Anne ipsi aduersarii sese externo dumtaxat amore diligunt? Sunt et his affinia in Scripturis, et Patribus bene multa.

CAPVT XI.

Eos, qui contra opinati sunt, designat: eorumque momentis occurrit. Quaedam insuper inde infert.

Haud recte de diuino dilectionis Dei, et hominum praecepto sensisse Theologos nonnullos, qui postremis his temporibus scripserunt, praecedentibus corollariis innuimus.

Ast Sententiarum Magister est, qui S. Thoma referente, (1)

Ddd 2

» po-

(1) Secunda Sec. quaest. xxxiii. art. 2.